

e-ISSN: 2630-6417

International Journal of Social,
Humanities and Administrative
Sciences (JOSHAS JOURNAL)

Vol: 8 Issue: 58

Year: 2022 November

Pp: 1696-1707

Arrival

17 October 2022

Published

30 November 2022

Article ID

66422

Article Serial Number

20

DOI NUMBER

<http://dx.doi.org/10.29228/JOSHAS.66422>

How to Cite This Article

Karaoğlu, H. (2022).

"Hristiyanlık'ta Yedi Uyurlar",
Journal of Social, Humanities and
Administrative Sciences,
8(58):1696-1707

International Journal of Social,
Humanities and Administrative
Sciences is licensed under a
Creative Commons Attribution-
NonCommercial 4.0
International License.

This journal is an open access,
peer-reviewed international
journal.

Hristiyanlık'ta Yedi Uyurlar

Seven Sleepers in Christianity

Hamza Karaoğlu

Doç. Dr., Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi, Felsefe ve Din Bilimleri Bölümü, Kahramanmaraş, Türkiye

ÖZET

Kur'an'da Ashab-ı Kehf, Anadolu'da halk arasında Eshab-ı Kehf, Araplar arasında Ehlü'l- Kehf ve Hristiyanlar arasında "Yedi Uyuyanlar/Yedi Uyurlar" olarak bilinen kıssa, tarihten günümüze çeşitli yorum ve anlatılarla farklı kültür ve medeniyetlerin izlerini taşıyarak güncelliğini korumuştur. Esasında hangi din ve medeniyete ait olduğu kesin olarak bilinmese de konu üzerinde batılı ve doğulu bilim insanları tarafından birçok araştırmalar yapılmıştır. Özellikle yedi ve kırk gibi sembolik anlamları olan rakamların, Hristiyanlıkta çok özel bir yerinin olması konuya ilgiyi artırmış ve bu mitosun ilk olarak nerede ve nasıl ortaya çıktığı konusunda araştırmalar yapılmıştır. Hristiyanların kutsal kitabı Kitab-ı Mukaddes'de Yedi Uyurlar geçmemesine rağmen, bir kült olarak Hristiyanlar arasında varlığını devam ettirmektedir. Daha çok Süryani Mezhebine ait bir mit olarak görülse de diğer Hristiyan mezheplerince Yedi Uyurlar adına dini tören ve anma günleri yapılmakta, doğan çocuklara isimleri verilerek unutulmamaları sağlanmaktadır. Hristiyanlığın dışında diğer din ve mitlerde de Yedi Uyurlar benzeri inanışların varlığı bilinmektedir. Ancak İslam ve Hinduizm gibi diğer dinlerdeki benzeri inanışlar bu çalışmanın kapsamı dışında tutulmuştur. Bu makalede, Hristiyanlığı doğrudan etkilediği düşünülen Yahudilik ve Antik Yunanda Yedi Uyurlar benzeri inanışlara kısaca yer verilmiş, Hristiyanlıkta bir kült olarak varlığını devam ettiren Yediler Uyurlar konusu etrafıca tartışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Yedi Uyurlar, Mit, Mağara, Şehit, Uyandırma

ABSTRACT

The story known as "Ashab-ı Kehf" [Cave Companions] in the Qur'an, as "Eshab-ı Kehf" [Cave fellows] among Turkish Muslims, as "Ahl al-Kahf" [Cave family] among the Arabs, and as "Seven Sleepers" or "Seven Slumberers" among the Christians has kept its up-to-dateness by carrying the traces of different cultures and civilizations with various interpretations and narratives from history to the present. Although it is not known exactly which religion and civilization it belongs to, many studies have been carried out by western and eastern religions and scientists on the subject. The fact that numbers with symbolic meanings such as seven and forty have a very special place in Christianity has increased the interest in the subject and versatile research has been conducted on where and how this myth first emerged. Although not mentioned in the Holy Book of Christians, the Seven Sleepers continue to exist among Christians as a cult. Although it is mostly seen as a myth belonging to the Assyrian Sect, other Christian sects hold religious ceremonies and commemorations on behalf of the seven sleepers, and the children are given their names so that they are not forgotten. Apart from Christianity, it is known that there are beliefs like the "Seven Sleepers" in other religions and myths. In this article, after briefly discussing the existence of beliefs resembling the story of the Seven Sleepers in Judaism and ancient Greece, which are thought to have directly influenced Christianity, the subject of the Seven Sleepers, which continues to exist as a cult in Christianity, is elaborated. Similar beliefs in other religions such as Islam and Hinduism are excluded from the scope of this study.

Keywords: Seven Sleepers, Myth, Cave, Martyr, Awaken

1. GİRİŞ

Başlangıçtan günümüze ölüm ve ölüm sonrası hayat hep bir problem olarak görülmüş, tüm din ve mitolojiler bu probleme kendi zaviyesinden bir ışık tutmaya çalışmıştır. Yedi Uyurlar meselesinin özünün de insanların ölümsüz olma, uzun yaşama, öldükten sonra yeniden dirilme, baskı ve zulüm dönemi boyunca uyuma, iyi zamanların başlamasıyla yeniden uyanma gibi konular oluşturmaktadır. Dinler tarihi bize uzun yaşamak, ölümsüz olmak, uzun süre uyumak ve yeniden uyanmak isteyen insanların sayısız örneklerini sunar. Bunları sağlamanın bir aracı olarak görülen mucizevi meyve ve bitkilerden söz eder. Onlardan bazıları gençleştirirken, bazıları uzun yaşama, bazıları da ölümsüzlük bahşeder.¹ Cennetteki yasak ağacın, semitik din ve kültürlerde hayat ağacı, ölümsüzlük ağacı ve ebedilik ağacı şeklinde isimlendirilmesi, meyvesinden yiyen kimsenin ölümsüz olması vb. inanışlar, Kitab-ı Mukaddes kaynaklıdır.² Ölümsüzlük veren hayat ağacına ulaşmak ise oldukça meşakkatlidir. Ölümsüz olma isteği mitlerde de anlatılır. Enkidu'nun ölümünü gören Gılgamesh, bir gün kendisinin de yatıp uyanamayacağını düşünür ve ölümsüzlüğü elde etmek için tanrıların ölümsüzlük verdiği kişi olan Ut-Napiştim'e ulaşır. Destanda onun ölümle mücadelesi ve ölümsüz olma arayışı konu edilir.³ Zerdüştilik geleneğinde ise Tanrı Ahuramazdah'ın diktiği "Sarı Hom" bitkisini yiyenlerin yaşlılıktan kurtulacağı, yenileneceği ve ölümsüzlüğe ulaşacağı anlatılır.⁴ Saba kraliçesinden ölümsüzlük isteyen Hz. Süleyman'a kraliçenin, kayaların arasında yetişen bir bitkiden söz ettiği anlatılır.⁵ Gelecek kaygısı, ölüm

¹ Mircea Eliade, *Dinler Tarihine Giriş*, (Çev. Lale Arslan), Kabalcı Yayınevi, İstanbul 2003, s. 292

² Tekvin: II/9-10; III/1-7; Din ve kültürlerde "kutsal ağaç" motifi hakkında geniş bilgi için bkz. Eliade, *Dinler Tarihine Giriş*, s. 269-279, 283-307

³ Harald Braem, *Uruk Aslanı Gılgamesh*, (Çev. Atilla Dirim), Yurt Kitap-Yayın, Ankara 1998, s. 9 vd; Mircea Eliade, *Dinsel İnançlar ve Düşünceler Tarihi*, (Çev. Ali Berkay), Kabalcı Yayınevi, C. I, İstanbul 2003, s. 96-97

⁴ Eliade, *Dinler Tarihine Giriş*, s. 289

⁵ Eliade, *Dinler Tarihine Giriş*, s.290

karşısındaki çaresizlik, ölüm sonrası hayat ya da uzun süren uykudan uyanma gibi konular insanlık var olduğu sürece yazılı ve sözlü kaynaklarda yaşatılmaya ve gelecek nesillere aktarılmaya devam edecektir. Uzun süre uyuma ve yeniden uyanma dinler yanısıra mitolojilerde de geçmektedir. Farklı milletlere ait mitlerde "Yedi Uyurlar" gibi bir isimlendirme olmasa da, uzun veya gizemli bir uyku döneminden uyanma gibi motifler bulunmaktadır. Hristiyanlıktaki efsanenin daha iyi anlaşılabilmesi için öncelikle komşu ve akraba milletlerde benzeri inanışların ortaya konulması, özellikle de Hristiyanlığın, ayrıldığı ya da içerisinden çıktığı Yahudilikte de Yedi Uyurlar benzeri mitlere yer verilecektir. Ayrıca Yunan efsanelerinde benzeri anlatılara yer verilerek mitlerin karşılaştırılması çerçevesinde uzun uyuma ve uyanma motiflerinin kültür, din ve ritüellere yansımaları üzerinde durulacaktır.

2. Yedi Uyurların Arka Planı

2.1. Yahudilikte Yedi Uyurlar Benzeri Kıssalar

Semitik dinlerin ilki olan Yahudilikte, Hristiyanlık ve İslam'da olduğu gibi Ashâb-ı Kehf ya da Yedi Uyurlar adıyla bir kıssadan söz edilmez. Bunun yanında I. Krallarda, Peygamber İlyâ'nın uyuduğu süreyle ilgili bilgi geçmese de bir ardıc ağacı altında uyuması ve bir melek tarafından iki kere uyandırılması anlatılır. Günlük hayatta bir peygamberin melek tarafından uyandırılmasının alışılmış bir uygulama olmamasından dolayı, olayın gizemli bir tarafının olduğu aşikârdır.⁶ Uzun uykudan sonra uyanma motifine diğer bir örnek ise Abimelek kıssasıdır. Yahudiler tarafından Apokrif kabul edilen Baruh kitabında,⁷ Paralipomena Jeremiae (veya 4 Baruch) Abimelek'in uzun süre uyuması anlatılır. Bugünkü haliyle Abimelek olayı, Yahudi kaynaklı bir metin üzerinde Hristiyan uyarlaması olarak kabul edilir. Kıssaya göre Tanrı, Yeremya'ya, Baruh'u da alarak Kudüs'ten ayrılmasını zira halkın sayısız günahları sebebiyle şehri yok edeceğini söyler. Sonra da Yeremya'dan Baruh'la beraber surlara gitmesini ister. Bu sırada önce bir trompet sesi duyulur sonra melekler cennetten inip, ellerindeki meşaleleri surlara yerleştirirler. Bunlara şahit olan Yeremya ve Baruh, kelâmın doğruluğu ve halkın Babil'e götürülmesi konusunda emin olurlar. Yeremya, Rabbe yalvararak Kudüs'ün yıkılışı ve Yahudilerin sürgün edilmesini oğlu Abimelek'e göstermemesini ister. Bunun üzerine Rab Yeremya'ya, Yahudilerin Babil'den Kudüs'e dönüşüne kadar onu koruyacağını söyler. Sabah olduğunda Yeremya Abimelek'e bir sepet alıp dağ yolundan Agrippa'ya gitmesini ve hastalar için incir getirmesini söyler.⁸ Denileni yapan Abimelek öğle sıcağında bir ağacın gölgesine oturur ve başını da sepete yaslar, bu şekilde altmışaltı yıl uyur. Sonra uzun uykusundan uyanır, kalkar ve incir sepetini omuzuna alır, Kudüs'e girer ancak ne şehri, ne evini ailesini tanır. Sonra kendisine bir esime geldiğini düşünür ve uyandığında dağ yolundan geldiği için yolu kaybettiğini düşünür. Yeniden şehrin dışına çıkıp dikkatlice baktığında nirengi noktaları görür ve tekrar şehre girerek etrafı araştırmaya başlar ancak tanıdık kimseyi bulamaz ve yeniden şehrin dışına çıkar, nereye gideceğini bilemez ve üzüntüyle orada otururken yaşlı bir adamla karşılaşır. Ona şehrin adını sorar ve ondan burasının Kudüs olduğunu öğrenir. Abimelek ona, Rahip Yeremya, okuyucu Baruh ve şehrin halkını bulamadığını ve nerede olduklarını sorar. Yaşlı adam Abimelek'e, üzerinden yıllar geçmişken Yeremya'yı soruyorsun, Yeremya ve şehir halkı kral Nebukadnezar (Buhtunnasr) tarafından esir edilip Babil'e götürüldüler, der. Yeremya ise ihtiyara inanmak istemez ve ben dün incir toplamaya gittim Güneş olduğunda ağacın gölgesinde biraz uyudum bütün bunlar bu sürede olamaz der ve incir sepetini açıp ihtiyara gösterir. Yaşlı adam incir sepetinin örtüsünü kaldırdığında hala onların öz sularının damladığını görür. Adam; "evladım sen iyi bir insansın bu yüzden tanrı şehrin yıkılışını sana göstermek istemedi, insanların Babil'e götürülmesinin üzerinden altmışaltı yıl geçti" der.⁹

Yahudilikte Yedi Uyurlar benzeri bir diğer kıssa ise Honi Ha-Me'aggel'e ait olandır. Onun hakkında anlatılan iki kıssa bulunmaktadır. Aralarında çok fazla fark olmayan Kudüs (Yerushalmi) Talmudu (3.9.66d) versiyonunda geçtiğine göre Honi (Choni), I. Mabedin yıkılmasından kısa süre önce işçileriyle birlikte bir dağa çıkar, yağmur yağmaya başladığında bir mağaraya girer ve orada yetmiş yıl uyur. II. Mabed'in inşasından sonra uyanır ve dünyanın tamamen değiştiğini görür.¹⁰ Talmud'da anlatılan diğer hikâyeye göre Honi, keçiboynuzu ağacı diken bir adama rastlar ve ondan ağacın kaç yıl sonra meyve vereceğini sorar adam Honi'ye, yetmiş yıl cevabını verir. Honi adama, bir yetmiş yıl daha yaşayacağından emin misin? diye sorar. Adam da, atalarımın benim için yaptıkları gibi, ben de evlatlarım için dikiyorum, cevabını verir. Bu konuşmanın ardından Honi, yemek için yere oturur, uykusu gelir ve uyur. Kayalardan oluşan bir çit etrafını sarar ve onu gözlerden saklar, böylece orada yetmiş yıl boyunca uyur.

⁶ I. Krallar, 4-9

⁷ Kitabın yazarının Yeremya'nın yardımcı ve yazıcısı Baruh olduğu kabul edilir. Bilgi için bkz. Pieter W. Van Der Horst, Pious Long-Sleepers in Greek, Jewish, and Christian Antiquity, s. 5-6; Nathan Michael Gelber, Baruch, Rest of The Words of, Encyclopedia Judaica, Vol. 3, Keter Publishing House Ltd, Jerusalem, s. 187-188; David Mandel, Who's Who in the Jewish Bible, David Mandel, jewish publication society, philadelphia, 2007, s. 97

⁸ J. Herzer, 4 Baruch (Paraleipomena Jeremioi) Translated with an Introduction and Notes, (Writings from the Greco-Roman World 22; Atlanta: Society of Biblical Literature, 2005, s. 7-9

⁹ J. Herzer, a.g.e., 13-19; Pieter W. Van Der Horst, Pious Long-Sleepers in Greek, Jewish, and Christian Antiquity, s. 5-6; Nathan Michael Gelber, Encyclopedia Judaica, Vol. 3, s. 187-188; David Mandel, Who's Who in the Jewish Bible, David Mandel, jewish publication society, philadelphia, 2007, s. 97

¹⁰ Pieter Willem Van Der Horst, Pious Long-Sleepers In Greek, Jewish, And Christian Antiquity Nathan Michael Gelber, Encyclopedia Judaica, Vol. 3, s. 10

Uyandığında keçi boynuzu ağacının meyvelerini toplayan bir adam görür. Ondan, ağacı diken kişi olup olmadığını sorar. Adam ağacı dikenin torunu olduğunu söylediğinde Honi, yetmiş yıl boyunca uyuduğunu anlar. Sonra evine gider ve oğlunun yaşayıp yaşamadığını sorar. Ona, oğlunun yaşamadığını ancak torununun hayatta olduğu söylenir. Honi, kendini tanıttığında insanlar ona inanmazlar. Sonra Bet Ha-Midraşh'a gider ve orada da kendisini tanıyan olmaz ve gerekli saygı gösterilmez. Bu duruma çok üzülen Honi, ölmek için dua ettiğinde duası hemen kabul edilir. (Ta'anit 23a).¹¹

2.2. Antik Yunan'da Yedi Uyurlar Benzeri Mitler

Yedi Uyurlar adıyla olmasa da Türk, Hint ve Çin mit kahramanlarının uzun yaşama ve uzun uyku dönemlerinden söz edilir.¹² Eski Yunan mitlerinin Hristiyanlığı doğrudan ya da dolaylı olarak etkilediği realitesinden hareketle bu başlık altında yalnızca Eski Yunan Mitleri üzerinde durulacaktır. Aristo'nun Physik'inde anlatıldığına göre, Sardinya'lı bir grup kahraman, bir süre uyur, sonra da uyanırlar. Onlar, uyudukları süre ile uyandıkları süre arasındaki geçen zaman farkını atıp, önceki zamanla sonraki zamanı birleştirirler. Sanki kısa bir süre uyumuş gibi davranış sergilerler. Çünkü uyandıkları sırada hafızaları yerindedir ve geçmişlerini hatırlamada bir problemleri yoktur.¹³

Eski Yunan'da uyuyup yeniden uyanmanın bir diğer örneği ise Giritli Epimenides mitidir. Onun kim olduğu ve kaç yıl uyuduktan sonra uyandığı konusunda kaynaklarda farklı bilgiler yer almaktadır. Antik kaynaklarda efsanevi bir kişilik ve tanrısal bir figür olarak sunulan Epimenides, "Baba Tanrı" olarak kabul edilen Zeus'un doğduğu yerde doğar. O yıllarda Girit, bölgelerinin kefareti çekmek, arınmak, gelecekle ilgili kehanette bulunmak veya dini ayin yapmak için insanların rağbet ettikleri bir şehirdir. Burada doğan Epimenides'in bir kâhin, din öğreticisi, Giritlilerin günahının temizleyicisi ya da bir şair olduğu kabul edilir.¹⁴ Döneminde, "Giritliler yalancılar, kötü oburlar ve tembel göbeklilerdir." adlı meşhur şiirin Epimenides'e ait olduğu,¹⁵ aynı şiirin Pavlus'un, Titus'a yazdığı mektupta da geçmesinden, Epimenides'in İncil'de bir peygamber olduğundan söz edilir.¹⁶ Efsaneye göre, babası Epimenides'i kaybolan bir koyunu araması için tarlaya yollar, Epimenides yoldan güneye doğru sapar ve bir mağarada elli iki ya da elli yedi yıl uyur.¹⁷ Kısa süre uyuduğunu düşünerek kalkıp koyunu aramaya tarlaya geldiğinde tarlanın başkasının mülkiyetine geçtiğini görür şaşkınlık içinde kente geri döner. Sonra kendi evine girdiğinde ona kim olduğunu soran insanlarla karşılaşır. Epimenides, kendi hariç, her şeyin değiştiğini, hatta küçük kardeşinin bile yaşlı bir adam haline geldiğini görür, ondan tüm gerçeği öğrenir. Olay, Yunanlılar arasında da yayılır ve tanrıların en sevdiği insan olur.¹⁸

2.3. Yedi Uyurların Tarihsel Arka Planı

Üç kıtaya yayılmış Roma İmparatorluğu, çok din ve kültürlü bir yapıda ortaya çıkmış bir devlettir. Bünyesinde olan halkların özellikle de Yahudilerin dinlerine karşı da son derece hoşgörülüdür. Onlardan tek isteği kendilerine haraç verilmesi ve komşuları olan diğer milletlerle iyi geçinmeleridir. Sonra otuzlu yıllarda Filistin topraklarında İsa adında Yahudi asıllı birisi Peygamber olduğunu söyler ve Yahudilerin Musa'nın getirdiği dini bozduklarını iddia ederek onlarla mücadeleye başlar.¹⁹ İsa'nın bir Yahudi olması ve başlangıçta yeni bir şey getirdiğini söylememesi sebebiyle Romalılar, Hristiyanlığı Yahudiliğin bir mezhebi olarak görürler. Hristiyanlar da kendilerini yeni bir dinin müntesibi olarak görmediklerinden²⁰ Romalı yöneticiler ve pagan halk da Hristiyan-Yahudi ayrımını çok geç anlar.²¹ Hristiyanlık adını alacak olan bu din kısa süre içerisinde doğudan batıya imparatorluğun her tarafına yayılır ve durum Roma'nın dikkatini çeker.²² Yeni dine girenler artık İmparatorun ve beşeri sistemin otoritesi yerine, İsa'nın otoritesini kabul eder ve her tarafta dünyanın sonunun yaklaştığını, Mesih'in ansızın geleceğini ve Hristiyanlığın dışında kurtuluş olmayacağını ilan eder.²³ Ayrıca onların tek Tanrıya olan inançları, onları pagan komşularının tanrılarını reddetmeye yöneltmez, aynı zamanda pagan tanrıların şeytan olduğunu iddiaya da götürür ve bu tutum, Romalılar tarafından toplumun ve Tanrıların reddi olarak görülür.²⁴ Böylece Hristiyanlar hakkında olumsuz düşünmeye

¹¹ John Koch, Die Siebenschläfer legende, ihr Ursprung und ihre Verbreitung, Eine mythologisch-literatur geschichtliche Studie Leipzig, Berlin 1883, s. 37-38; The Binding of Isaac and Messiah: Law, Martyrdom, and Deliverance in Early Rabbinic Religiosity, Aharon Agus, State University of New York press, New York, 1988, s. 77-78

¹² Bilgi için bkz. Hamza Karaoğlu, Ashab-ı Khef Yedi Uyurlar Dinler Tarihinde Mitoslar, Kabalcı Yayınları, İstanbul 2014, s. 27, 160, 168

¹³ Aristoteles, Fizik, (Yunanca aslından çev. Saffet Babür), Yapı Kredi Yayınları, İstanbul 2005, s. 189

¹⁴ Anna Stratarıdaki, Epimenides of Crete: Some Notes on his Life, Works and the Verse, Fortunatae, 1951, s. 209

¹⁵ Stratarıdaki, a.g.e., s. 218

¹⁶ Titus'a Mektup/13-14

¹⁷ Stratarıdaki a.g.e., s. 211; Horst, a.g.m., s. 4

¹⁸ Diogenes Laertios, Ünlü Filozofların Yaşamaları ve Öğretileri, Çev. Candan Şentuna, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul 2010, s. 53-54

¹⁹ Matta 5/17-19; Yuhanna 7/19

²⁰ Ernest Renan, İsa'nın Hayatı, Çev. Ziya İshan, Milli Eğitim Yayınları, Ankara 1964, s. 30-33; W.H.C. Frend, "Persecution: Genesis and Legacy", Ed. Margaret M. Mitchell, , The Cambridge History of Christianity Origins to Constantine, 503-523, Cambridge University Press, Cambridge, 2006, s. 503.

²¹ P.L. Roux, Roma İmparatorluğu, Çev. İsmail Yerguz, Dost Kitabevi, Ankara 2006, s. 118

²² Hristiyanlık kısa sürede Roma İmparatorluğunun her tarafına yayılır. Konu ile ilgili bilgi için bkz. Rasüllerin İşleri 13/ vd.

²³ Mehmet Çelik, Siyasal Sistem Açısından Bizans İmparatorluğu'nda Din-Devlet İlişkileri (Kuruluşundan X. Yüzyıla Kadar), Akademi Kitabevi, İzmir 1999, s. 9

²⁴ Christopher S. Mackay, Ancient Rome A Military And Political History, Cambridge University Press, 2004, s. 286

başlayan Romalılar, Hristiyanların sembolik olarak uyguladıkları Ekmek Şarap Ayinindeki (Eucharist) ekmeğin İsa'nın bedeni, şarabın ise İsa'nın kanı olduğu anlayışını o zamanki büyü ayinlerinde uygulandığı iddia edilen yamyamlık faaliyetleriyle ilişkilendirirler. Bunun yanında aynı ayinde Tanrı'ya olan sevgilerini ortak bir şölenle kutlamaları, Hristiyanlardan "kardeşler" olarak söz etmeleri de dönemin itibarsız pagan uygulamalarındaki cinsel sapkınlıklarla özdeşleştirilerek yanlış yorumlanır.²⁵

Esasında bütün bu gelişmelere karşı İmparator Trajan dönemine (98-117) kadar Hristiyanlara karşı olumsuz bir tavır görülmez. İmparator Neron döneminden (54-68) itibaren durum değişir ve Hristiyanlara karşı zulüm başlar. Neron, 64'de Roma'da çıkan yangından Hristiyanları sorumlu tutar ve Roma'da Pavlus'un başı kesilir, Petrus ise çarmıha gerilerek öldürülür.²⁶ Yine onun zamanında Roma'da 48 papaz, yedi şammas tarafından idare edilen, aralarında bin beş yüz dul ve yetimin de bulunduğu Hristiyan öldürülür.²⁷ Hristiyanlara olan zulüm II. Yüzyılda da devam eder. Trajan ile dönemin İzmit valisi Pliny arasındaki mektuplardan Valinin Hristiyan olduğunu düşündüğü kişileri cezalandırdığı görülür.²⁸ Markus Oralyos dönemi (161-180) ve Septimus Severus'un 202'de yayımladığı bildiriyle halkın Hristiyanlığa geçişini yasakladığı ve buna uymayanların ölüm cezası ile cezalandırılacağı bildirilir.²⁹ Decius dönemi (249-251) ise Hristiyanlar için bir zulüm dönemine dönüşür. Zira İmparatorluk'ta meydana gelen savaşlarda yenilgiye uğramak, ürünlerin az çıkması, bir vebanın ortaya çıkışı, bir kısım şehirlerin sular altında kalması, kasırga gibi her felaket ve olumsuzluk Hristiyanlığa mal edilir ve böylece pagan halkın zihni gelecek şiddetli önlemlere hazırlanır.³⁰ İmparator Decius, Hristiyanlıkta kanlı kurban ibadeti olmamasına rağmen tüm vatandaşlarından Roma Tanrılarına kurban kesmelerini, bunu yerine getirmeyenlerin ağır cezalara çarptırılacağını açıklar.³¹ Hristiyan olduklarından şüphelenilen kişiler, sivil makamlara çıkarılarak gözdağı verilir ve dinlerinden dönmeleri istenir, bunu yapmayanlar için ise idam gibi ağır cezalar uygulanır. Kararlaştırılan günlerde mahkemeye gelmeyenlerin mallarına el konulması veya döndüklerinde idam ile cezalandırılması hükmü verilir. Bu ağır cezalar karşısında Hristiyan halk kitleleri çareyi çöllere ve dağlara çekilmekte bulur ancak oralarda soğuk ve açlıktan ölürlər. Decius'tan sonra Gallus döneminde de Kilise'nin zorlukları sona ermez. Onun halefi olan Valerian de bir süre ılımlı davransa da, o da Decius'un zamanındaki kanlı trajediyi tekrarlamaya başlar. İlk önce papazlar sürgüne gönderilir, ibadet için bir araya gelmeler yasaklanır. Kısa bir süre sonra ise Piskoposların, papazların ve diyakozların idam edileceği duyurulur. Hristiyan olan senatörlerin ve şövalyelerin rütbelerini ve mallarını kaybedecekleri, eğer hala yeni dinlerine devam ederlerse en ağır şekilde cezalandırılacakları, saray hizmetinde olan kilise üyelerinin ise zincire vurulacağı ve imparatorluk mülklerinde çalışmaya gönderilecekleri ilan edilir. Bu sırada Roma piskoposu Fabianus ve Kartaca'nın Kıbrıslı piskoposu öldürülür.³²

Hristiyanlık yok edilmeden Roma'nın eski ihtişamlı günlerine kavuşamayacağına inanan kralların Hristiyanlara karşı tutumunda çok bir değişiklik olmaz ve sürüşmeler devam eder. Diocletian imparatorluğun başına geçtiğinde (284) Roma şehirlerinden Orcistus, Eumeneia gibi şehirlerin tamamen diğerlerinin de büyük kısmının Hristiyanlaştığını ve kiliselerle dolduğunu görür.³³ Bunun devlet için tehlikeli olduğunu düşünür ve Hristiyanlığı seçenlerin Roma vatandaşı olamayacakları imparatorluk sınırları içerisinde hiçbir işe giremeyecekleri, mahkeme haklarını kullanamayacakları, ayrıca İncil metinlerinin yakılacağı, kiliselerin yıkılacağı gibi fermanlar çıkarır.³⁴ Ayrıca Hristiyan kölelerin azat edilmesinin yasaklanması, piskoposların hapsedilmesi, Tanrılara kurban kesenlerin bağışlanacağı, tüm halkın Tanrılara adakta bulunması bu karara karşı gelenlerin idam edileceği belirtilir.³⁵ Hristiyanlığa karşı ne kadar sert tedbirler alınsa da dinin yayılmasının önüne geçilemez ve konunun çözüme kavuşturulması yönünde adımlar atılmaya başlanır ve İmparator Constantin'in 313'de Milan'da memurlarına gönderdiği fermanla ile hiç kimsenin Hristiyanlık veya başka bir inanca girmekten men edilmeyeceği ve girenlerin

²⁵ Mackay, a.g.e., s. 287

²⁶ Eusebius of Caesarea, Kilise Tarihi, çev. Furkan Akderin, Chiviyazıları Yayınevi, İstanbul, 2011, s. 62; Charles Freeman, Mısır, Yunan ve Roma Antik Akdeniz Uygarlıkları, Çev. Suat Kemal Angı, Dost Kitabevi, Ankara 2003, s. 576

²⁷ K. Bihlmeyer-H. Tuchle, I ve IV. Yüzyıllarında Hristiyanlık Roma İmparatorluğunda Tek Tanrıcılığın Zaferi, Çev. Antun Göral, İstanbul 1971 s. 31

²⁸ Pliny The Younger, Pliny The Younger Complete Letters, Çev. P. G. Walsh, Oxford World's Classics, Oxford, 2006, s. 278-280; Muhammed Ebu Zehra, Hristiyanlık Üzerine Konferanslar, çev. Akif Nuri, İstanbul 1978, s. 55

²⁹ W.H.C. Friend, "Persecution: Genesis and Legacy", Ed. Margaret M. Mitchell, Frances M. Young, *The Cambridge History of Christianity Origins to Constantine, 503-523*, Cambridge University Press, Cambridge, 2006, s. 510-511

³⁰ W. D. Killen, *The Ancient Church: Its History, Doctrine, Worship, and Constitution*, Dodo Press, Belfast 1859, s. 196

³¹ John Anthony McGuckin, *The Ortodoks Church An Introduction to Its History, Doctrine, And Spiritual Culture*, Blackwell Publishing, Oxford, 2008, s. 256; Timothy E. Gregory, *A History of Byzantium*, Blackwell Publishing Ltd, 2005, s.25;

³² Christopher S. Mackay, *Ancient Rome A Military And Political History*, Cambridge University Press, 2004. S. 289; W. D. Killen, *The Ancient Church: Its History, Doctrine, Worship, and Constitution*, Dodo Press, Belfast 1859, s. 196-197; Charles Freeman, Mısır, Yunan ve Roma Antik Akdeniz Uygarlıkları, Çev. Suat Kemal Angı, Dost Kitabevi, Ankara 2003, s.576; Eusebios, Kilise Tarihi, Çev. Furkan Akderin, Chiviyazıları Yayınevi, İstanbul 2010, s.174

³³ W. H. C., Friend, "Persecution: Genesis and Legacy", Ed. Margaret M. Mitchell, Frances M. Young, *The Cambridge History of Christianity Origins to Constantine*, Cambridge University Press, Cambridge, 2006s. 517

³⁴ Reginald H. Barrow, *Romalılar*, Çev. Ender Gürol, İz Yayıncılık, İstanbul 2006, s. 100

³⁵ Friend, "Persecution", s. 520

hor görülmeyeceği bir fermandan bildirilir ve böylece bir rahatlama dönemi başlar.³⁶ 5. Asra gelindiğinde Hristiyanlığın kurum ve kurallarıyla topluma hâkim olduğu görülür. II. Theodosius kral olur ve O, kendinden önceki kralların aksine Hristiyanlığın rükünleri çerçevesinde devamlı ibadetle meşgul olur ve haftanın 4. ve 6. günlerinde akşam orucu tutar.³⁷ Kutsal kitabı okuduğu bir gün “Sen niye kimseyi katletmezsin?” sorusuna, keşke ölüleri diriltebilseydim cevabını verir. Fazilet sahibi birisi olan Kral, halkın kutsal gün pazar ve bayram günlerinde mümkün olduğunca ibadetle meşgul olmasını ister.³⁸ O, Tanrı’dan, Yuhanna’ya zulmeden atalarının affedilmesini diler ve Kırk Şehitler’in mezarlarının Sebaste’den Konstantiniye kırsalına, Eren Ağnatyos el-Nurani’ye ait olanların da Rumiye’den Antakya’ya nakledilmesini isteyecek kadar dindar bir kral olur ve Yedi Uyurların uyanmaları da onun döneminde gerçekleşir.³⁹

3. EFSANESİNİN KAYNAKLARI

Yedi Uyurlar olarak bilinen efsane, Hristiyanlığın kutsal kitabı Eski ve Yeni Ahitte geçmemesine rağmen konu, batılı oryantalistler tarafından erken dönemlerden itibaren araştırılmaya başlanmıştır. Nitekim dokuzuncu ve on üçüncü yüzyıllar arasında Yedi Uyurlarla ilgili 200’den fazla esere rastlandığı, bunların 104’ünün Latince, 40’inin Yunanca, 8’i Hristiyan Araplar tarafından yazılmış 33’ünün Arapça, 17’sinin Süryanice, 6’sının Etiyopaca, 5’inin Kıptice, 2’sinin Ermenice ve Latince’den çevrildiği söylenen 1 Orta İrlandaca el yazmasının olduğu ve günümüzde efsanenin tüm Avrupa dillerine çevrildiği belirtilir.⁴⁰ Araştırmacılar Baronius, Tillemont ve Assemani gibi kişiler, efsanenin tarihselliğini sorgulamış ve onun çok daha önceleri Hint-Avrupa mitlerinden üretildiğini söylemişlerse⁴¹ de bu görüş fazla taraftar bulamamış, doğu ve batı dünyasında konu ile ilgili birçok araştırma yapılagelmıştır. Süreç içerisinde efsane ile ilgili en eski ya da ilk kaynağın hangi dilde ve kim tarafından yazıldığı tartışma konusu olmuş, günümüzde de bu konuda bilim dünyası arasında bir mutabakat sağlanamamıştır. Genel anlamda tartışmalara bakılacak olduğunda efsanenin kaynağı ile ilgili üç hipotezin öne çıktığı görülmüştür. Birinci görüşe göre efsane önce Latince yazılmış, sonra Yunancaya çevrilmiş sonra da St. Gregory Tours tarafından Süryaniceye çevrilmiştir. Bu tezi savunanlara göre Kıpti ve Etiyopya versiyonları Yunancadan çevrilmiştir. İkinci görüşü savunan Michael Jan de Goeje, K. V. Ryssel, I. Guidi, P. Peeters ve Ernest Honigmann gibiler ise efsanenin Yunan kökenli olduğunu ve Yunancadan Süryaniceye çevrildiğini iddia etmişlerdir. Üçüncü görüşü dillendiren T. Nöldeke, B. Heller, K. V. Ryssel A. Allgeier ve M. Gaudesfroy Demombynes gibiler de Efsanenin Süryanilere ait olduğunu ve Süryaniceden Yunanca ve Latince versiyonlarına dönüştürüldüğünü söylemişlerdir.⁴²

Efsane Doğu ve Batı Hristiyanlığı ve onların teologları tarafından da ele alınmıştır. Doğu Hristiyanlığında daha çok Monofizit Kiliseler olarak bilinen Süryani, Ermeni, Kıpti ve Habeş (Etiyopa) kilise ve literatürlerinde yoğunluk kazanmıştır. Bunlar arasında en eski metinler Süryanilere ait olanlardır. Süryanice olarak yazılan efsane hem nesir ve hem de nazım olarak yazıya geçirilmiştir. Altıncı yüzyılın ikinci yarısına ait nazım şeklinde Sulu Mor Yakup (521) tarafından Süryanice yazılmış yetmiş dört beyitten oluşan kasidenin ikisinin British Museum’un bir kodeksinde muhafaza edildiği belirtilir.⁴³ Bunlardan nesir olanı ise efsanenin olduğu zamana yakın yaşadığı kabul edilen Midilli Piskoposu Zekeriya el-Fasih (536) ile 558 yılında Efes şehrine Metropolit olarak atanan Efesli Yuhanna (John) tarafından kaleme alındığı belirtilir.⁴⁴ Doğrudan Arapça bir metinden türettiği varsayılan Etiyopyaca çevirisinin ise 14. Yüzyılın sonu ya da 15. Yüzyılın başında olduğu varsayılmaktadır. Efsane ile ilgili Ermenilere ait iki metin olduğu, kısa olanın 13. Yüzyıla, daha uzun olanının ise Gregory Vgayaser’e atfedilen ve muhtemelen Yunanca bir kaynaklardan yararlanılarak oluşturulan 11. Yüzyılın ikinci yarısına ait olan metin olduğu belirtilmektedir.⁴⁵

Batı Hristiyanlığı açısından bakıldığında Efsanenin Bizans ve Latin olmak üzere iki versiyonu bulunmaktadır. Latin Batı’daki en eski versiyonun Theodosius adlı bir Diyakoz’un 525 de yazdığı “de Situ Terrw Sanctai” adlı eserinde kısa bir hikâye olarak geçtiği,⁴⁶ Tourslu Gregor’e ait (593-594) Passio’da ise efsaneye geniş halde verildiği belirtilir. Huber efsanenin orijinal olarak Latince yazıldığını ancak Yunancadan çeviri olabileceğini de göz ardı etmez. Latince yazılmış olan efsanenin dokuzuncu yüzyıla kadar uzanan el yazmalarının olduğu, sıklıkla kopyalanmasının ise

³⁶ Reginald H. Barrow, Romalılar, Çev. Ender Gürol, İz Yayıncılık, İstanbul 2006, s. 100-101

³⁷ Gregory, Ebu'l Farac, Ebu'l Farac Tarihi, C. I, Çev. Ömer Rıza Doğrul, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 1987, 143-244

³⁸ Yuhanna İbrahim Mutran, Süryani Kaynaklarda Ehlü'l-Kehf, Buhusu Tarihiyye Diniyye Edebiyye, C.I, Lübnan 1998, s.199

³⁹ Piskopos İsidoros, el-haridetu'l-Nefsiyye fi tarihi'l-Kenisetü Eskaf, C.I, Mısır 1915, s. 576-577; Tarihu Suriye lil Mudran Yusuf İlyas ed-debs C. I, Beyrut 1899, s. 276-279

⁴⁰ Bartłomiej Grysa, The Legend of the Seven Sleepers of Ephesus in Syriac and Arab sources a comparative study, Orientalia Christiana Cracoviensia 2 (2010), s. 46

⁴¹ Ignazio Guidi, “Seven Sleepers” Encyclopedia Of Religion And Ethics, Edited by James Hastings, Volume XI, New York 1908, s. 430

⁴² Bartłomiej Grysa, The Legend of the Seven Sleepers of Ephesus in Syriac and Arab sources a comparative study, Orientalia Christiana Cracoviensia, 2 (2010), s. 46-47

⁴³ Ignazio Guidi, “Seven Sleepers” Encyclopedia Of Religion And Ethics, Edited by James Hastings, Volume XI, New York 1908, s. 428; El Mutran Yuhanna İbrahim, Süryani Kaynaklarda Ehlü'l-Kehf, Halep 1980, s. 16

⁴⁴ El Mutran Yuhanna İbrahim, Süryani Kaynaklarda Ehlü'l-Kehf, Halep 1980, s. 14

⁴⁵ Guidi, a.g.m., s. 429

⁴⁶ <http://www.omhksa.org/archives/2843> (Efes’in Yedi Uyurları’nın Tarihselliği) 20.09.2022 14:31

Batı'daki popülaritesiyle ilgili olduğunu da söyler. Bizans Literatüründe efsaneden bahseden tek kaynak ise Theophanes (758-816) dir. Ancak Theophanes'in anlattığı efsanenin benzerinin de dokuzuncu yüzyıldan kalma Süryanice bir el yazmasında geçtiği söylenir.⁴⁷

4. Yedi Uyurların Kısa Hikâyesi

Hristiyan kaynaklarda Yedi Uyurlarla ilgili birbirlerine çok benzer anlatımlar yapılmaktadır. Bunlardan Ignazio'nun "Yedi Uyurlar" adlı makalesinde kısaca anlatılan efsaneye yer verilecektir. Buna göre; İmparator Decius Efes'e gelir ve orada putlara tapınmayı yeniden canlandırır, herkesin ama özellikle de Hristiyanların putlara kurban kesmelerini emreder. Bazı Hristiyanlar dinlerinden döner, bazıları ise sebat eder ve işkencelere maruz kalır. İmparatorluk sarayında yaşayan ve farklı isimlerle anılan yedi (ya da bazı metinlere göre sekiz) genç, gizli Hristiyan olmakla suçlanır ve Decius'un huzuruna getirildiklerinde putlara kurban kesmeyi reddeder. Kararlarını gözden geçireceklerini uman Decius, onlara mühlet verir ve ardından Efes'ten ayrılır. Gençler şehri terk eder ve yakınlarıdaki Anchilus Dağı'nda⁴⁸ bir mağarada saklanırlar. İçlerinden biri, Diomedes (veya Lamblichus),⁴⁹ paçavralar içinde, orada neler olup bittiğini sormak ve erzak satın almak için şehre iner. Kısa bir süre sonra Efes'e dönen Decius, gençlerin huzuruna getirilmesini emreder. Yiyeceklerle mağaraya dönen Diomedes, durumdan arkadaşlarını haberdar eder. Onlar yemek yerler ve sonrasında ilahi takdirle hepsi derin ve uzun bir uykuya dalarlar. Decius, Efes'teki gençleri bulamayınca, oğullarının kaçışında kendilerinin bir dahli olmadığını söylemeye çalışan ebeveynlerini çağırır ve onlara (gençlerin) Anchilus Dağı'ndaki bir mağarada saklandıklarını söyler. Decius, gençlerin diri diri gömülmeleri için mağaranın girişinin büyük taşlarla kapatılmasını emreder. İki Hristiyan, Theodore ve Rufinus,⁵⁰ genç şehitlerin hikâyesini mağarayı kapatan taşların altına yerleştirdikleri metal plakalara yazarlar. 307 yıl sonra, İmparator II. Theodosius'un saltanatı sırasında, bir piskopos olan Theodore liderliğinde, ölümlerin yeniden dirilişini reddeden sapkın bir akım ortaya çıkar ve İmparator da bu durum karşısında büyük ölçüde tedirginlik yaşar. Sonra tanrı, mağaranın da içinde olduğu tarlanın sahibi Adolius'un kalbine sürüleri için bir ağıl yapma fikrini getirir. Bu amaçla işçiler mağaranın girişini kapatan taşları kullanırlar ve böylece mağara yeniden açılır. Tanrı, yalnızca bir gece uyuduklarını sanan gençleri uyandırır ve gençler gerekirse Decius'un elinde şehit olmak konusunda birbirlerini cesaretlendirir. Diomedes her zamanki gibi Efes'e iner ve şehir kapılarının üzerindeki haçı görünce o kadar şaşırır ki yoldan geçen birine gerçekten buranın Efes olup olmadığını sorar. Bu haberle arkadaşlarına hızlıca dönmek için can atar. Ancak önce yiyecek satın alır ve ücretini Decius'un zamanından kalma parayla öder. Eski parayı gören satıcı ve esnaflar, gencin gizli bir hazine bulduğuna inanır ve onunla paylaşmak isterler. Diomedes'i tehditlerle şehrin içinde sürüklerler. Birçok insan toplanır, genç, çaresizce aralarından birinin kendisini tanıyacağını umar. Piskopos ve Vali, tüm hikâyeyi anlatan Diomedes'i sorgular. Diomedes, onları mağaraya gelip arkadaşlarını görmeye davet eder. Tepeye tırmanırlar ve onun hikâyesini doğrulayan iki kurşun tableti bulurlar. Mağaraya girerler ve Diomedes'in arkadaşlarını canlı ve yüzleri parlak bir şekilde görürler. Theodosius, onlardan haberdar olur ve Efes'teki mağaraya gelir. Gençlerden biri, Maximilian (veya Achillides veya diğerleri), diriliş hakikatini göstermek için Tanrı'nın onları uykuya daldırdığını ve sonra onları Kıyamet Günü'nden önce dirilttiğini söyler. Sonra gençler ruhlarını teslim eder ve ölüm uykusuna dalarlar. Sonra oraya bir bazilika inşa edilir.

5. YEDİ UYURLARIN UYUMA SÜRESİ

Mağaraya çekilip uyumaları Decius'un saltanatı ile ilişkilendirilir. Fakat gençlerin uyumaları ve uyanmaları arasında geçen sürenin kaç yıl olduğu konusunda da farklılıklar bulunmaktadır. Bu sayı 196'dan 373'e kadar farklılıklar arz etmektedir. Bunlardan en yaygın olan 372 sayısının onların uyudukları süre olmadığı ellerinde taşıdıkları madeni paranın yaşı olduğu görüşüdür. Zira gençler mağaraya çekilmeden önce de zaten tedavülde olan bir para olduğudur.⁵¹ Onların uyanmalarının Kral Theodosius'un saltanatının 40. yılında olduğu söylenir.⁵² Jacob "Legenda Aurea"sında gençlerin 372 yıl uyuyup uyumadıklarını sorgular. Onların 408 yılında iktidara gelen Theodosius'un iktidarının 40. yılında uyanıklarını düşünerek bu rakamın 448 olduğunu hesaplar ve uyuma tarihleri olan 252'den çıkardığında 196

⁴⁷ Guidi, a.g.m, s. 429

⁴⁸ Saklandıkları dağın adı Voragine'nin Aura Legenda adlı eserinde Celion olarak geçmektedir. Jacobus De Voragine, The Golden Legend Lives Of The Saints, Translated By William Caxton From The Latin of, Selected and Edited by George V. O'Neill, S.J., M.A., Cambridge 1914, s. 73; Ya da Okhlon Dağı Bartlomia, a.g.e., s. 50

⁴⁹ Şehre giden kişinin adı Malchus'tur. Bartlomia, a.g.e., s. 53

⁵⁰ Bunların isimleri konusunda da farklılıklar bulunmaktadır. Arbos ve Antodoros oldukları Bartlomia, a.g.e. 54

⁵¹ Bartlomiej Grysa, s. 50

⁵² Theodosius zamanında ölümlerin yeniden dirilip dirilmeyeceği tartışmaları olmaktadır ve Origen ve taraftarları çürüyen bedenlerin artık dirilmeyeceğini söyler. Kral ise bu duruma çok üzülmemektedir ve Tanrı tam da tartışmaların olduğu bir zamanda gençleri uyandırır. Eusebios, *Kilise Tarihi*, Çev. Furkan Akderin, Chiviyazıları Yayınevi, İstanbul 2010, s.175

yıl uyuduklarını ortaya koyar.⁵³ Diğer bir görüş ise Theodosius'un saltanatının 30 yılında, Decius'un saltanatının üzerinden 362 yıl geçtikten sonra uyandıklarıdır.⁵⁴

6. YENİDEN DİRİLİŞ TARTIŞMALARI

Yahudilik, Hristiyanlık ve İslam aynı coğrafyada doğmuş aynı kaynaktan beslenmiş olmakla beraber aralarında birçok uygulama farklılıklarının olduğu görülmektedir ki bunların başında öldükten sonra dirilme, cennet, cehennem ya da ahiret anlayışı gelir. Konunun üç ilahi din açısından çalışılması ayrı bir makalenin konusu olmakla beraber Hristiyanlıkla İslam arasında çok fazla farklılıkların olduğunu söylemek mümkündür. Yeniden diriliş konusu da bunlardan birisidir. Esasında Hristiyanlıkta ölüm ve yeniden dirilmenin ilk örneği İsa'nın dört gün önce ölen Lazar'ı diriltmesiyle⁵⁵ başlar. İsa'nın on iki yaşında bir kız çocuğuna, "Kız çocuğu sana kalk diyorum, (Talita kumi)" dediğinde kızın kalkıp gezdiği gibi,⁵⁶ yine İsa'nın ölümü ve üç gün sonra dirilişi ile başlayan yeni bir dönemden söz edilmektedir.⁵⁷ Pavlus'a göre Mesihin (İsa'nın) dirilişi diğer insanların dirilişinin de garantisidir onu diriltten Rab insanları da dirilecektir.⁵⁸ Yahudilerin, "insanlar gömüldükleri bedenleriyle dirilecekler"⁵⁹ şeklindeki geleneksel yaklaşımları yerine Pavlus, insanların çürüyen bedenle gömüleceğini, çürümez bedenlerle dirileceğini⁶⁰ söylemektedir. Yuhanna İncil'inde, İnsanları yargılama yetkisinin Baba tarafından oğul İsa'ya verildiği, İsa'nın sesini duyan iyilik yapan ölülerin yaşamak, kötülük yapanları ise yargılanmak üzere mezarlarından dirilecekleri⁶¹ yine, ey yerlerin sakinleri uyanın⁶² veya ben sizin kabirlerinizi açıyor ve sizi kabirlerinizden yükseltiyorum⁶³ demesiyle ölülerin dirileceği geçmektedir.

7. SAYILARI VE İSİMLERİ

Kimi oryantalistlere göre Yedi Uyurlar efsanesinin ilk yazıldığı Süryanice kaynaklar arasında dahi isimleri ve sayıları konusunda bir mutabakatın olmadığı görülür. Mesela Süryani tarihçilerden Zekeriya el-Fasîh Kral Decius'un zulmünden kaçan yedi gencin isimlerini, Aklides, Dimdes, Vavknis, İstifanos, Fırtes, Saptiyes ve Kriakos olarak açıklar. Hemen akabinde ise onlar, bilgili, hızlı ve cesaretli olan arkadaşları Diyonyos'u kendilerine vekil tayin ettiler, der ve Dionisus'u yediler arasında saymaz. Ancak yediler uyandığında onların hikâye ve isimlerini anlatan kurşun levhadan söz ederken yeniden Dionisus ismine yer verir.⁶⁴ Kaynaklarda sayıları hakkında genellikle üç, beş, yedi ve sekiz gibi farklı rakamlar verilmektedir. Mesela Necran'lı Yakubiler onların sayısını üç olarak verirken, Nasturi Hristiyanlar beş olduğunu söyler.⁶⁵

Hristiyan literatüründe Yedilerin bekçisi ya da onlarla beraber uykuya dalan bir köpektir söz edilmez. Kur'an-ı Kerimde de, Ashab-ı Kehf'in sayısı ve uyudukları süre açıkça belirtmez ve aksine Hz. Muhammed'e; "onların sayılarını ve kalış sürelerini en iyi Allah'ın bileceğini" söylemesini emreder.⁶⁶ Dolayısıyla Müslümanlar arasında da sayıları gibi isimleri ve bu isimlerin telaffuzları konusunda da farklılıklar ve çelişkiler olmuştur. İsimlerin okunuşu ve doğru olup olmadıkları konusunu gündeme getiren İbn Kesir, bu konuda aktarılanların çoğunun Ehl-i Kitab'ın rivayetlerinden alındığını söylemiştir.⁶⁷ Mesela Mukatil'den nakleden Süfyan'a göre arkadaşlarının gümüş para vererek şehre gönderdikleri kişinin adı Yemnih'tir. İbn İshak'a göre ise şehre giden bu kişinin adı Yemliha'dır. İbn İshak'a göre gençlerin sayısı sekizdir, dokuzuncuları ise köpektir. Taberi'ye göre gençlerin isimleri, Meksemliha, Mahsemliha, Yemliha, Martuş, Kusutans, Biruns, Resmuns, Betuns, dokuzuncusu Falus'tur.⁶⁸ İbnü'l Esir gençlerin adlarının Maksilmiyanus, Yemliha, Martus (Martinyanus) Nirysus, Kastomus (Konstanitnos), Dinomus (Diyonisyus), Ritofyuf, Kalius ve Mahsilmiyanus olduğunu söyler.⁶⁹ İslam dünyasında onların sayılarıyla ilgili olarak üç, beş, yedi, dokuz, on bir veya on üç olduğu şeklinde çok farklı rakamların olduğu görülür.⁷⁰ Anadolu coğrafyasında yaygın

⁵³ Bartłomiej Grysa, s. 50

⁵⁴ Jacobus De Voragine, The Golden Legend Lives Of The Saints, Translated By William Caxton From The Latin, Selected and Edited by George V. O'Neill, S.J., M.A., Cambridge 1914, s. 74

⁵⁵ Yuhanna. 11/39-44

⁵⁶ Markos, 5/35-43

⁵⁷ Rom.1/2-4

⁵⁸ Kor. 1. 6/14; 15/15-16

⁵⁹ Johannes, Weiss, Earliest Christianity, A History of the Periot AD. 11, Completed after the Authpr's death by Rudolf Krypt, ed. by Frederick G. Grant, HarperTorchbooks, Harper Brothers Publishers, New York, 1959, s. 533

⁶⁰ Kor. 1 15/51-54

⁶¹ Yuhanna 5/22-29

⁶² Efes, 5/14

⁶³ Hezek, 37/13

⁶⁴ Zekeriya el-Fasîh Tarihi, C. 1, Lofan Baskısı 1953 s. 109'dan nakleden Yuhanna İbrahim, a.g.e., s. 31-33

⁶⁵ Bartłomia, s. 49; Ebu'l-leys es-Semerkandî, Terc. Şihâb Ahmed b. Muhammed İbn Arabşah, C.I, H. 1168, s. 878

⁶⁶ Kehf 18/ 22

⁶⁷ İbn Kesir, Ebu'l-Fida İsmail, Hadislerle Kur'an-ı Kerim Tefsiri, (Çev. Karlığa, Bekir, Çetiner, Bedrettin, C.IX, Çağrı Yayınları, İstanbul 1991, s. 4974

⁶⁸ Taberi, Milletler Ve Hükümdarlar Tarihi C. I, Çev. Zakir Kadiri Ugan-Ahmet Temir, MEB Yayınları, İstanbul 1991, s. 921

⁶⁹ İbnü'l-Esir, El-Kâmil Fi't-Tarih, (Çev. Ahmet Ağırakça vd.) C.I, İstanbul 1985, s. 326; İbn Kesir, a.g.e., s. 4972

⁷⁰ El-Mecdûb, Ahmed Ali, Ehlü'l Kehf (Fittevrât-i ve'l İncili ve'l Kurân), Kahire 1998, s. 88

şekilde bilinen isimlerin ise Yemlihâ, Mekselinâ, Mislinâ, Mernuş, Debernuş, Şâzenuş, Kefeştatayuş, köpeklerinin adı ise Kıtmîr⁷¹ Olmak üzere sekiz sayılırken bazen Mekseline yerine Mürselina adının kullanıldığı da olur.⁷²

Hristiyan dünyasında da isimleri ve sayıları konusunda bir birlikteliğin olmadığı görülür. Mesela St. Gregory of Tours'a göre gençlerin isimleri, Achillides, Diomedes, Diogenus, Probatas, Stephanus, Sambatus ve Quiriacus olmak üzere yedidir.⁷³ Süryani Mihail'in tarihine göre isimleri Ikilios, Dionisios, Istifanos, Fruqtis, Sebastos ve Qiryaoos olmak üzere sayıları altıdır. Kıpti'lere göre ise isimleri Arsellitis, Diometios, Sabbastios, Probatios, Avhenios, Stafanos ve Kiriakos olmak üzere sayıları yedi⁷⁴ iken kimi kaynaklarda Maximilian, Malkhus, Martinian, Dionisius, John, Serapion, Constantine, Anthony şeklinde sekize ulaşmaktadır.⁷⁵

8. BİR KÜLT YERİ OLARAK YEDİ UYURLAR MAĞARASI

İslam dünyasında Ashab-ı Kehf'in hangi ülke ya da şehirde olduğu konusunda bir netlik olmasa da Hristiyanlar arasında Yedi Uyurların yaşadığı ve uykuya daldığı mağaranın Efes şehrinde⁷⁶ olduğu konusunda bir uzlaşma olduğu görülmektedir. Buranın, Hristiyanların elinde olduğu Bizans döneminden 13. yüzyıla kadar ve Osmanlı hâkimiyetine geçtikten sonra da hem Müslüman hem de Hristiyanlar tarafından bir ziyaret yeri ve Hac merkezi⁷⁷ olma özelliğini sürdürdüğü bilinmektedir.⁷⁸ Yedinci yüzyılın başlarından itibaren özellikle Rus hac literatüründe Efes şehri ve Efes'teki kutsal mekânlar⁷⁹ hakkında geniş bilgilerin yer aldığı ve on ikinci yüzyılın başlarında Kudüs'e hacca giden Abbot Daniel adlı bir Rus rahibin Efes'ten de ayrıntılı bir biçimde söz ettiği belirtilir.⁸⁰ Efesin ulaşım yolları üzerinde olması, gelen hacıların efsanesinin Hristiyan dünyasına hızlı bir şekilde yayılmasını sağlamıştır.⁸¹ Birçok hacının on beşinci yüzyılın ikinci yarısından itibaren buradan "Yedi Uyurlar" veya "Yedi Şehitler" şeklinde bahsettikleri görülmektedir.⁸²

Hristiyanlara göre efsanenin geçtiği yerin Efes olduğu⁸³ kabul görmekle beraber Bizans İmparatorluğunun çöküşü ve Türklerin bölgeyi ele geçirmesiyle birlikte Efes'in eski önemi zayıflar ve Efes'in yerine Avrupa'da, yeni Yedi Uyurlar hac merkezleri oluşturulmaya başlar. Bunlar arasında Fransa'da Katoliklere ait Stiffel'de ve Marsilia'da St. Victor'ya kilisesi, Almanya Rotthof'da yine Katoliklere ait "Yedi uyurlar" kilisesi hac merkezleri olarak öne çıkar.⁸⁴ İsviçre Dagmersellen'de Yedi Uyurlar şapeli⁸⁵ ile Beşparmak Dağları'nda adına "Yediler" denilen terk edilmiş bir manastırın da benzer fonksiyonu içeren kutsal mekânlardan olduğu söylenmektedir.⁸⁶ Katolik dünyası gibi özellikle Rus Ortodoksları arasında da Yedi Uyurlar adıyla kiliseler inşa edilmiştir. Rusya'nın Tyumen İline bağlı Tobolsk şehrinde Zavalnoe Mezarlığındaki Efesli Yedi Genç Kilisesi bunlardan biridir. Anlatıldığına göre Komünizm döneminde diğer kiliseler kapatıldığı halde 1776'da ibadete kapatılmayan ender kiliselerden biri olarak gösterilmektedir.⁸⁷

⁷¹ İsimlerdeki farklılıkların, olayın geçtiği şehrin bir Arap şehri olmaması yanında, farklı kaynaklardan Arapçaya çevri yapılırken harekelenendirilmemesi de etkili olmuştur. Sümer a.g.e., s.21

⁷² Azra Erhat, Mitoloji Sözlüğü, Remzi Kitabevi, İstanbul 1996, s. 531

⁷³ Guidi, a.g.m, s. 429

⁷⁴ Bartlomia, s. 49

⁷⁵ Jacobus De Voragine, The Golden Legend Lives Of The Saints S.72; Bartlomia s. 49

⁷⁶ Guidi, topografik verilerin Efes için doğru olmadığını aynı gerçeğin Arabissos (Afşin) ve Filistin gibi diğer yerleşim yerleri için de geçerli olduğunu söyler. Ona göre esas amaç insanları ahirete inandırmaktır. Guidi, a.g.m. s. 430

⁷⁷ İslam'da hac merkezi yalnızca Kâbe'dir. Müslümanlar burada bir kısım ritüelleri yerine getirerek hacı olurlar. Hristiyanlıkta ise İslam'da olduğu gibi tek bir hac merkezinden değil hac merkezlerinden söz etmek mümkündür. Bunların en meşhurları İsa-Mesih'in yaşadığı ve hatıralarının olduğu yerlerdir ki bunların başında Kudüs gelir. Diğer önemli hac merkezi ise Pavlus ve Petrus'un mezarlarının olduğu İtalya'nın Roma şehridir. Bunlara ilaveten (St. Pierre Kilisesi de eklenebilir) Hristiyanlar tarafından aziz olarak kabul edilen kişilerin mezarları veya gezdirdiği güzergâhlar ziyaret edilerek hac ritüeli yerine getirilmiş olmaktadır.

⁷⁸ Kandler, Hermann, Die Bedeutung der Siebenschläfer (Ashab al-kahf) im Islam, Brockmeyer, Bochum 1994, s. 90

⁷⁹ Yedi Uyurların yaşadığı yer olarak Efes'in öne çıkarılması, şehrin Hristiyan geçmişi ile alakalı görülmektedir. Nitekim 431'de Efes'te toplanan ökümenik konsilde, İsa'nın annesi Meryem'in Theotokos (Tanrı annesi) olarak kabul edildiği yer Efes'tir. Yine Hz. Meyem'in mezarının burada olduğu inancı, İncil yazarlarından biri olan Aziz Yuhanna'nın Efesli olması, Hristiyanlığın kurucusu Pavlus'un İncil'de geçen mektuplarından birini Efeslilere yazması da şehrin Hristiyanlar için bir hac merkezi olmasını paralelinde getirmiş ve buraya olan ilgiyi artırmıştır. Tam Katalog: FİE IV/2, 96-200. Yahudi Lambaları: s. 45, n.48; pagan mezar taşları: s. 211

⁸⁰ Özlem Sert, Yedi Uyurlar Efsanesi, Phoenix Yayınevi, Ankara 2009, s. 39-40

⁸¹ Özlem Sert, a.g.e., 109

⁸² F. W. Hasluck, Sultanlar Zamanında Hristiyanlık ve İslam, Çev. Timuçin Binder, Ayrıntı Yayınları, İstanbul 212, s. 249

⁸³ 1926'da Efes'te yapılan kazı çalışmasıyla beşinci yüzyılın ortalarına kadar giden Yedi Uyurlar mağarası üzerine inşa edilmiş bir Bazilika kalıntısına ulaşıldığı, 1927-1930 arasında mağarada yapılan kazılarda ise dördüncü ve beşinci yüzyıllara ait içinde kiliseye adakların sunulduğu 2000'den fazla pişmiş toprak kandil bulunmuştur. Lambaların çoğunun bir haç ile dekore edildiği, diğerlerinde ise Adem-Havva, İbrahim, İshak ve Daniel gibi Hristiyanlar arasında popüler olan kişilerin resimlerine yer verilmiştir. Ayrıca Herkül ve Aslan, Zeus ve Afrodite ve Tanrı Attis'in başı gibi resimlere rastlanılmıştır. Bu kandillerin kendilerini Hristiyan olarak gören ancak pagan geleneklerini sürdüren Efesliler tarafından mı? yoksa paganların kendileri tarafından mı? buraya konulduğu konusu netlik kazanmamıştır. Tam Katalog: FİE IV/2, 96-200. Yahudi Lambaları: s. 45, n.48; pagan mezar taşları: s. 211

⁸⁴ Hermann Kandler, Die Bedeutung der Siebenschläfer (Ashab al-kahf) im Islam, Brockmeyer, Bochum 1994 s. 90; Ignazio Guidi, "Seven Sleepers" Encyclopedia Of Religion And Ethics, Edited by James Hastings, Volume XI, New York 1908, s. 429

⁸⁵ https://d1u1p2xjjiahg3.cloudfront.net/9871cf00-470b-4b43-8e76-9534f833cf5d_1.jpg

⁸⁶ F. W. Hasluck, Sultanlar Zamanında Hristiyanlık ve İslam, Çev. Timuçin Binder, Ayrıntı Yayınları, İstanbul 212, s. 250

⁸⁷ <http://www.tobolsk-eparhia.ru/p/blog/php/place.php?id=tob&id1=1&id2=1>

Yedi Uyurlar adıyla Rum Ortodoksları arasında inşa edilen ya da onlara adanan bir kilisenin olmadığını söyleyen Hasluck, kilisede onları temsil eden bir ikonaya da rastlamadığını söyler. Ancak Ortodoks halk dindarları arasında Yedi Uyurların, küçük (ev) ikonalarının oldukça yaygın ve popüler olduğunu ve halk arasında rağbet gördüğünü, Korfu'da bir Ortodoks evin içine asılmış Yedi Uyurlar ikonasının uykusuzluğa çok iyi geldiğinin söylendiğini aktarır.⁸⁸ Ortodoks Ruslar'ın uyku bozukluğu olan çocukları için en fazla ziyaret edip dua ettikleri yerin, Tobolsk şehrindeki Efesli Yedi Genç kilisesi olduğu belirtilir.⁸⁹ Rus Halkı onları, "Uykudan uyandırmanın şifa vericileri" olarak kabul ederler. Dolayısıyla uykusuzluk çekenler, onların resimlerinin olduğu serpentinleri muska/amulet olarak kullanmaktadırlar. Ruslar arasında Yedilere ait ikonalar da yaygın durumdadır. Bu ikonların bazılarında da İsa, Aziz Nikol ve Azize Meryem'in resimleri de yer almaktadır. Onlarla ilgili en önemli fresklerden birinin Moskova Kremlin'in "Uspenski Katedrali"nde bulunduğu geçmektedir.⁹⁰ Benzer şekilde Efes'te hacılar için üretilmiş Meryem Ana ve Yedi Uyurlar muska/nuska ve ikonlardan söz edilmektedir.⁹¹

9. HRİSTİYAN TAKVİMİNDE YEDİ UYURLAR

Yedi Uyurların uzun uyku dönemlerinden kısa bir süre de olsa uyanmaları II. Theodoisus Krallığı zamanına rastlar. Kral, Efes Piskoposu ve halka görünmeleri ve aralarında geçen kısa diyalogun bitiminde de Tanrı tarafından ruhları alınır ve ölürlür. Yedi Uyur her ne kadar bir efsane olarak görülse de özellikle onların uykuya daldıkları ve uyanıp yeniden öldükleri tarih kiliseler tarafından bir anma ve bayram günü olarak kutlanmaktadır. Ancak Mezheplerin (Kiliselerin) kutlama tarihlerinin hiç biri diğerine uymamakta ve kutlamalar çok farklı ay ve günlerde yapılmaktadır. Eski Süryani takviminde bu bayram 24 Ekim'e denk gelirken,⁹² Arap Yarımadası Hristiyanları, Yedi Uyurlar bayramını M.S 524 yılında idam edildikleri söylenen Nacran'lı şehitler bayramıyla birlikte kutlamaktadırlar. Roma Katolik Kilisesine ait şehitler/Azizler (Martyrologia) takviminde Yedi Uyurların anma günleri 27 Temmuz olarak gösterilirken, Rum Ortodokslarda takviminde mağaraya kapanıp uyudukları gün 4 Ağustos, öldükleri tarih ise 22 Ekim olarak gösterilmektedir.⁹³ 4 Ağustos'ta yapılan ayinde VI. Yüzyıldan beri var olduğu düşünülen bir duada "Bu yozlaşmış dünyanın şeylerinden yüz çevirip kalıcı lütufları seçenler; uykuya daldılar, yozlaşmanın dışında kaldılar ve belli bir yıl sonra, kendileriyle birlikte tamamen yok olan düşmanlarının dinsizliğini gömerek dirildiler." Şeklinde efsanenin özüne uygun sözler sarf etmektedirler.⁹⁴

Monofizit kiliselerden⁹⁵ Habeşlilerde Yedi Uyurlar bayramı, Ocak ayının 13'ü, Mart ayının 8'i ile Ağustos Ayının 20'sinde kutlanmaktadır. Ermenilerde Ocak ayının 18'i ile Ekim ayının 24'ünde; Kıptilerde ise Şubat ayının 25'i ile Mart ayının 7'sinde kutlanmaktadır.⁹⁶ Diğer bir Monofizit Kilise olan Süryanilerde ise Mart ayının 7'sinde kutlama yapılmaktadır. Süryaniler'in de bu günde belli ayınlar yaptığı, erenler ve Kiddies'lerin bayramında da kutlamalar yaptıkları bilinmektedir. Konu ayın usulü açısından değerlendirildiğinde de Yedi Uyurlar için Süryanilerde yapılan ayınlar ve ayindeki detayların tarihler dışında diğer kiliselerde de aynı olduğu belirtilmektedir. Genel olarak ayınlerde, şehit kabul edilen bu gençlerin imanlarına bağlı oldukları, Kral Decius'tan korkup Mart ayında kaçtıkları ve Efsus şehri yakınında dağda bulunan bir mağaraya sığındıkları ve orada yaklaşık 350 yıl uyuyup uyandıkları şeklinde bilgilere yer verilmektedir.⁹⁷ Ayrıca Süryaniler, Yedileri anma günlerinde Suruçlu Mor Yakup'a (451) ait olduğu söylenen ilahide "Yemlich şehre gir, bize ekmek satın al; akşam yediğimiz ekmek bize azdı" şeklinde sözleri ihtiva eden ilahiye de yer vermektedirler.⁹⁸ Monofizitler dışında Katolik olmalarına rağmen litürjileri farklı olan Doğu Katoliklerinden Keldaniler'de bu tarih 4 Ekim olurken Marunilerde Şubat ayının 25'i ile Mart ayının 7'sinde kutlanmaktadır.⁹⁹

10. SONUÇ

Esasında tüm din ve mitolojilerde ölüm ve ölüm ötesi merak edilmiş, insanların öldükten sonra başlarına neler geleceği, ahiret, ceza, mükâfat ya da yargılanmanın olup olmayacağı, ya da ahirette yeniden dirilişin olup olmayacağı gibi konular hep merak konusu olmuştur. Bu ve benzeri sorular dinlerin konusu olduğu gibi mitlerin de temel konularını teşkil etmektedir. Hristiyanlıkta bir mit olarak kabul edilse de Hristiyan mezheplerin, Yedilerin uykuya

⁸⁸ F. W. Hasluck, *Sultanlar Zamanında Hristiyanlık ve İslam*, Çev. Timuçin Binder, Ayrıntı Yayınları, İstanbul 212, s. 250

⁸⁹ http://www.molitvoslov.com/show_all/529

⁹⁰ <https://ru.wikipedia.org/wiki/%D0%A1%D0%B5>

⁹¹ Özlem sert, a.g.e., s.110

⁹² Yuhanna İbrahim, a.g.e., s. 36-37

⁹³ Bartłomie, a.g.e., s. 59; Yuhanna İbrahim, a.g.e., s. 36-37; <https://www.omhksa.org/archives/2843>. 20.09.2022

⁹⁴ Luis Massignon, *Dermenghem, E. L., Ünver, Mahfoud, S. N., De Witt, Les Sept Dormants D'ephese (Ahl-Al-Kahf) En Islam Et En Chretiente Recueil Documentaire Et Iconographique*, Paris 1955, 93

⁹⁵ Tek tabiatçılık anlamına gelmektedir. İsa Mesih'in insanî tabiatının İlahî tabiat içerisinde eriyerek tek tabiat ilahi tabiat haline geldiğine inanan mezhepleri ifade eden bir kavram.

⁹⁶ Luis Massignon, a.g.e., s. 93

⁹⁷ Yuhanna İbrahim, a.g.e., s. 36-37

⁹⁸ İlahinin sözleri Melki Ürek tarafından tercüme edilmiştir. İlahi, kafiye ve Süryani Kilisesi'nde sekizli makamın birinci makam kaidesi ve bu kaidenin dönüşümlü sekiz kıtalı makam sistemi taşımaktadır.

⁹⁹ Massignon, a.g.e., s. 93

daldıkları ve uyanıp yeniden öldükleri günü kutlamaları, inançları uğruna ölmeyi göze alan kişilerin sadâkatları kiliseler tarafından inananlarının önüne örnek bir figür olarak çıkarılmıştır. Bu durum ise toplumun kaynaşmasına katkı sağlayan bir unsur olarak görülmüştür. Hatta kimi kiliselerin onları aziz ve şehitler arasında sayması efsanenin güncelliğini koruduğunu göstermektedir. Yedi Uyurlar benzeri uzun uyku mitlerinin, eski Yunan ve Yahudilikte de olması aynı din ve kültür coğrafyasını paylaşan ve bu dini yeni benimsemiş olan Hristiyanlar arasında hızlı bir şekilde yayılmasını ve kısa süre içerisinde tarih ve kilise kitaplarında yerini almasını sağlamıştır. Efsanenin öne çıkan unsurlarından bir diğeri ise Hristiyanlığın ilk yayılmaya başladığı yıllarda bu dine giren insanların başlarına gelen olumsuz uygulamalardır. Hristiyanlığın ortaya çıktığı ilk yıllarda yeni dine giren insanların hem Roma kralları ve hem de pagan dinine mensup halk tarafından dışlandıkları, işkencelere maruz kaldıkları ve ötekileştirildikleri bilinmektedir. Yedi Uyurların başlarına gelen de yerleşik eski dine ait ritüelleri yerine getirmemenin ağır suç olduğu ve yeni dine inananların ağır bir şekilde cezalandırıldıkları Decius dönemine denk gelmiş olmasıdır. Yedilerin uyuma sürelerine bakılacak olursa işkence döneminin hemen bitmediği ve bunun yıllarca sürdüğüdür. Efsanede uyanma zamanının da Roma döneminin en inançlı Kralı olarak bilinen II. Theodosius dönemine Hristiyanlığın yayılması ve kökleşmesinin hemen akabinde olması dikkat çekmiştir. Yine II. Theodosius döneminde gençlerin dirilişi, öldükten sonra dirilişin olacağının delili ve şahitleri olarak sunulmuştur. Dünyanın birçok yerinde özellikle de İslam ülkelerinde Yedi Uyurların yıllarca uyudukları varsayılan mağaralar bulunmaktadır ki bu mağaraların çoğu Müslümanlar tarafından bilinmekte ve Müslüman halk tarafından da ziyaret edilmektedir. Hristiyanlar ise “Efes’in Yedi Uyuyanları” adıyla isimlendirdikleri mağaranın İzmir’in Selçuk ilçesinde bulunan Efes Harabeleri içerisinde yer aldığına inanmaktadırlar. Hristiyanlar arasında bir efsane olarak görülse de Yedi Uyurların burada yaşadığı düşünüldükçe arkeolojik kazı çalışmaları yapılmış ve Yedilere ait olduğu söylenen mağara üzerinde bir kilise kalıntısına rastlandığı ve durumun efsaneyi desteklediği ortaya konulmuştur.

KAYNAKÇA

1. Ahmed Ali, El-Mecdûb, Ehlü'l Kehf (Fittevrât-i ve'l İncîli ve'l Kurân), Kahire 1998
2. Aristoteles, Fizik, (Yunanca aslından çev. Saffet Babür), Yapı Kredi Yayınları, İstanbul 2005, s. 189
3. Barrow, Reginald HRomalılar, Çev. Ender Gürol, İz Yayıncılık, İstanbul 2006
4. Bihlmeyer K -H. Tuchle, I ve IV. Yüzyıllarında Hristiyanlık Roma İmparatorluğunda Tek Tanrıçılığın Zaferi, Çev. Antun Göral, İstanbul 1971
5. Braem, Harald Uruk Aslanı Gilgameş, Çev. Atilla Dirim, Yurt Kitap-Yayın, Ankara 1998
6. Caesarea, Eusebius, Kilise Tarihi, çev. Furkan Akderin, Chiviyazıları Yayınevi, İstanbul, 2011
7. Çelik, Mehmet, Siyasal Sistem Açısından Bizans İmparatorluğu’nda Din-Devlet İlişkileri (Kuruluşundan X. Yüzyıla Kadar), Akademi Kitabevi, İzmir 1999
8. Ebu Zehra, Muhammed Hristiyanlık Üzerine Konferanslar, çev. Akif Nuri, İstanbul 1978
9. Eliade, Mircea Dinler Tarihine Giriş, (Çev. Lale Arslan), Kabalcı Yayınevi, İstanbul 2003
- Mircea Dinsel İnançlar ve Düşünceler Tarihi, Çev. Ali Berktaş, Kabalcı Yayınevi, C. I, İstanbul 2003
10. Erhat, Azra Mitoloji Sözlüğü, Remzi Kitabevi, İstanbul 1996
11. Es-Semerkindî, Ebu'l-leys, Terc. Şihâb Ahmed b. Muhammed İbn Arabşah, C.I, H. 1168
12. Frances, M. Young, The Cambridge History of Christianity Origins to Constantine, Cambridge University Press, Cambridge, 2006
13. Freeman, Charles, Mısır, Yunan ve Roma Antik Akdeniz Uygarlıkları, Çev. Suat Kemal Angı, Dost Kitabevi, Ankara 2003
14. Frend, W.H.C, “Persecution: Genesis and Legacy”, Ed. Margaret M. Mitchell,
15. Gelber, Nathan Michael Baruch, Rest of The Words of, Encyclopedia Judaica, Vol. 3, Keter Publishing House Ltd, Jerusalem 2007
16. Gregory, Ebu'l Farac, Ebu'l Farac Tarihi, C. I, Çev. Ömer Rıza Doğrul, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 1987
17. Gregory, Timothy E., A History of Byzantium, Blackwell Publishing Ltd, 2005
18. Grysa, Bartłomiej, The Legend of the Seven Sleepers of Ephesus in Syriac and Arab sources a comparative study, Orientalia Christiana Cracoviensia 2 (2010)

- 19.Guidi, Ignazio, "Seven Sleepers" Encyclopedia Of Religion And Ethics, Edited by James Hastings, Volume XI, New York 1908
- 20.Hasluck, F. W., Sultanlar Zamanında Hristiyanlık ve İslam, Çev. Timuçin Binder, Ayrıntı Yayınları, İstanbul 2012
- 21.Hermann, Kandler, Die Bedeutung der Siebenschlafer (Ashab al-kahf) im Islam, Brockmeyer, Bochum 1994
- 22.Herzer, J. 4 Baruch (Paraleipomena Jeremiou) Translated with an Introduction and Notes, (Writings from the Greco-Roman World 22; Atlanta: Society of Biblical Literature, 2005
- 23.Horst, Pieter W. Van Der, Pious Long-Sleepers in Greek, Jewish, and Christian Antiquity
- 24.İbn Kesîr, Ebu'l-Fida İsmail, Hadislerle Kur'an-ı Kerîm Tefsiri, (Çev. Karlığa, Bekir,-Çetiner, Bedrettin, C.IX, Çağrı Yayınları, İstanbul 1991
- 25.İbnü'l-Esir, El-Kâmil Fi't-Tarih, Çev. Ahmet Ağırakça vd, C.I, İstanbul 1985, s. 326
- 26.İbrahim, Mutran Yuhanna, Süryani Kaynaklarda Ehlü'l-Kehf, Buhusu Tarihiyye Diniyye Edebiyye, C.I, Lübnan 1998
- Süryani Kaynaklarda Ehlü'l-Kehf, Halep 1980
- 27.İsidoros, Piskopos, el-haridetü'l-Nefsiyye fî tarihi'l-Kenisetü Eskaf, C.I, Mısır 1915
- 28.Jacobus de Voragine, The Golden Legend Lives of The Saints, William Caxton (çev.). London: Cambridge University Press, 1914
- 29.Kandler, Hermann, Die Bedeutung der Siebenschlafer (Ashab al-kahf) im Islam, Brockmeyer, Bochum 1994
- 30.Killen, W. D., The Ancient Church: Its History, Doctrine, Worship, and Constitution, Dodo Press, Belfast 1859
- 31.Kitabı Mukaddes, Eski ve Yeni Ahit (Tevrat ve İncil), Kitabı Mukaddes Şirketi, İstanbul 1976
- 32.Koch, John Die Siebenschläfer legende, ihr Ursprung und ihre Verbreitung, Eine mythologischliteratur geschichtliche Studie Leipzig, Berlin 1883
- 33.Laertios, Diogenes, Ünlü Filozofların Yaşamları ve Öğretileri, Çev. Candan Şentuna, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul 2010
- 34.Mackay, Christopher S. Ancient Rome A Military And Political History, Cambridge University Press, 2004
- 35.Mandel, David Who's Who in the Jewish Bible, David Mandel, jewish publication society, philadelphia, 2007
- 36.Massignon, Luis, Dermenghem, E. L.,-Ünver, Mahfoud, S. N., De Witt, Les Sept Dormants D'ephese (Ahl-Al-Kahf) En Islam Et En Chretiente Recueil Documentaire Et Iconographique, Paris 1955
- 37.McGuckin, John Anthony, The Ortodoks Church An Introduction to Its History, Doctrine, And Spiritual Culture, Blackwell Publishing, Oxford, 2008
- 38.Renan, Ernest, İsa'nın Hayatı, Çev. Ziya İshan, Milli Eğitim Yayınları, Ankara 1964
- 39.Roux, P.L, Roma İmparatorluğu, Çev. İsmail Yerguz, Dost Kitabevi, Ankara 2006
- 40.Sert, Özlem, Yedi Uyurlar Efsanesi, Phoenix Yayınevi, Ankara 2009
- 41.Stratarıdaki, Anna, Epimenides of Crete: Some Notes on his Life, Works and theVerse, Fortunatae, 1951
- 42.Taberi, Milletler Ve Hükümdarlar Tarihi C. I, Çev. Zakir Kadiri Ugan-Ahmet Temir, MEB Yayınları, İstanbul 1991
- 43.The Binding of Isaac and Messiah: Law, Martyrdom, and Deliverance in Early Rabbinic Religiosity, Aharon Agus, State Univetsity of New York pres, New York, 1988
- 44.Voragine, Jacobus De, The Golden Legend Lives Of The Saints, Translated By William Caxton From The Latin of, Selected and Edited by George V. O'Neill, S.J., M.A., Cambridge 1914
- 45.Weiss, Johannes, Earliest Christianity, A History of the Periot AD. 11, Completed after the Authpr's death by Rudolf Kropt, ed. by Frederick G. Grant, HarperTorchbooks, Harper Brothers Publishers, New York, 1959
- 46.Younger, Pliny The, Complete Letters, Çev. P. G. Walsh, Oxford World's Classics, Oxford, 2006

47. https://d1u1p2xjjiahg3.cloudfront.net/9871cf00-470b-4b43-8e76-9534f833cf5d_1.jpg
48. <http://www.tobolsk-eparhia.ru/p/blag/php/place.php?id=tob&id1=1&id2=1>
49. http://www.molitvoslov.com/show_all/529
50. <https://ru.wikipedia.org/wiki/%D0%A1%D0%B5%>
51. <https://www.omhksea.org/archives/2843>
52. <http://www.omhksea.org/archives/2843>